

4. *Петіна Л.В.* Управління фінансовими потоками аграрних підприємств / Л.В. Петіна // Науково-практичний журнал: Економіка промисловості. — Донецьк. — 2009. — № 5 (48). — С. 154—157.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2011 р.

УДК 330.332

Є. А. Поліщук, канд. екон. наук, ст. викл. кафедри банківських інвестицій, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Дано визначення механізму активізації інвестиційного процесу у галузі сільського господарства, обґрунтовано необхідність його застосування. Охарактеризовано складові такого механізму.

Ключові слова: інвестиційний процес, фінансування агробізнесу, механізм активізації інвестиційного процесу у галузі сільського господарства.

Дано определение механизма активизации инвестиционного процесса в сфере сельского хозяйства, обоснована необходимость его применения. Дана характеристика составляющих такого механизма.

Ключевые слова: инвестиционный процесс, финансирования агробизнеса, механизм активизации инвестиционного процесса в сфере сельского хозяйства.

Determination of mechanism of activation of investment process is given in the field of agriculture, the necessity of his application is grounded. Description of constituents of such mechanism is given.

Key words: investment process, financing of agribusiness, mechanism of activation of investment process in the field of agriculture.

Продовольча безпека є невід'ємною складовою загальноекономічної безпеки будь-якої країни. Підвищення її рівня на основі нарощування виробництва продуктів харчування, поліпшення їх якості та збалансованості за поживними елементами, а також забезпечення доступності до екологічно чистих продовольчих ресурсів всіх верств населення має стати пріоритетним напрямком розвитку агропромислового комплексу України.

Галузь сільського господарства України має дуже потужний потенціал розвитку економіки країни, який потребує раціональної реалізації і управління. На жаль, сьогодні свідчить про відсутність такого раціоналізму, через що згаданий потенціал зменшується з кожним роком. Ефективне управління цієї галузі

передбачає, перш за все, фінансову підтримку проектів агробізнесу, соціальне забезпечення робочої сили на селі, а також збереження родючих властивостей земель.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою можна розглянути у працях В.М. Алексійчука, П.І. Гайдуцького, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, Д.І. Деми, П.А. Лайка, І.І. Лукінова, Д.В. Полозєнка, П.Т. Саблука, П.А. Стецюка, Л.Д. Тулуша та ін. Зазначимо, що ними напрацьовано категоріальний апарат, визначено структуру й взаємозв'язки фінансової системи, джерела фінансування інвестиційних проектів галузі сільського господарства. Разом із тим, інвестиційний процес, зокрема, механізм його активізації, у працях, присвячених агробізнесу, розглядається, переважно, у загальному контексті й не виступає метою окремих досліджень. Тому метою статті є деталізація та характеристика механізму активізації інвестиційного процесу у галузях сільського господарства.

Взагалі, «механізм» у перекладі з грецької означає знаряддя, машина. В даний час поняття «механізм» є багато змістовним. Так, з одного боку, механізм — це і сукупність станів і процесів, з яких складається будь-яке фізичне, хімічне, фізіологічне, психічне чи будь-яке інше явище, наприклад, механізм мислення [1]. Разом з тим термін «механізм» прижився у сучасних економічних дослідженнях, які рясніють такими поняттями як «фінансовий механізм», «механізм управління», «господарський механізм», «механізм соціально-економічного розвитку» тощо. Щодо механізму активізації інвестиційного процесу у галузях сільського господарства, то це — рушій розвитку галузей сільського господарства; сукупність процесів, які підвищують ефективність агробізнесу. Зазначений механізм, на наш погляд, є системою, що складається з фінансово-кредитного, соціального та природничого механізмів (рис. 1).

Рис. 1. Система механізму активізації інвестиційного процесу у галузях сільського господарства.

Фінансово-кредитний механізм. Будь-який бізнес, що розвивається, потребує певних фінансових ресурсів. Для малого підприємництва, як у загальному, так і в сільському господарстві, зокрема, для фермерських господарств, питання пошуку джерел фінансування та інвестування не лише не втрачають своєї актуальності, а й, навпаки, набувають все більш критичного характеру.

Як показала практика, до існуючих проблем належать: досить обмежені внутрішні фінансові можливості малого бізнесу, низька активність інвесторів, обтяжливі схеми кредитування малого бізнесу тощо.

Окрім того, коротка історія існування малого підприємництва і допоки що скромні результати його розвитку не дають підстав стверджувати про оптимальність цієї форми підприємництва у агробізнесі. Переважна більшість сільськогосподарських підприємств є збитковими. Стан матеріально-технічного забезпечення незадовільний. Основні засоби зношені на 90 %. Тому відновлення матеріально-технічної бази повинно стати пріоритетом для сільськогосподарських підприємств. Незадовільний стан основних засобів є однією з причин значних втрат врожаю. Модернізація матеріально-технічної бази дозволяє зменшити втрати майже наполовину.

У банківському та інвестиційних секторах, як вважають дослідники [2—4], накопичені значні фінансові ресурси, проте малий бізнес (а тим більше, агробізнес) не в змозі перевести на себе основні фінансові потоки. Не дивлячись на достатню кількість пропонувананих підприємцями перспективних для фінансування проектів, вони не стали товарним продуктом для просування на ринку капіталів, залишаючись «напівфабрикатом», який не знаходить свого інвестора чи кредитора із наступних причин: низької якості підготовки бізнес-плану; фінансової неспроможності сільськогосподарських підприємств — претендентів інвестицій; відсутність гарантій і застав; неоптимальної схеми реалізації проектів; відсутності у підприємств інформації про потенційні джерела й технології фінансування; необізнаність із принциповими вимогами інвесторів і «правилами» поведінки на ринку капіталів тощо [2, с. 152].

На даному етапі розвитку агробізнесу в Україні важливу роль відіграє у фінансово-кредитному механізмі державна інвестиційна політика. Серед пріоритетних напрямків державної інвестиційної політики агропромислового комплексу В. Корнеєв [3, с. 85] виділяє, з одного боку, децентралізацію інвестиційного процесу на основі розвитку різноманітних форм власності, під-

вищення ролі власних джерел підприємств для фінансування проектів, а з другого боку, необхідність збереження державної підтримки підприємств за рахунок централізованих інвестицій шляхом переходу від безповоротного бюджетного фінансування до кредитування на поворотній і платній основі.

На нашу думку, інвестиційна державна політика у сфері сільськогосподарства має відбуватися у таких напрямках як ефективна кредитна, податкова та амортизаційна політика.

Ефективна кредитна політика. Аграрний сектор економіки тим і відрізняється від решти, що має низку специфічних особливостей, які відносять його до високоризикованої галузі з порівняно низькою прибутковістю. Насамперед йдеться про природно-кліматичні чинники, які тісно пов'язані з процесом відтворення у сільському господарстві та природними явищами. Справа в тому, що аграрне виробництво має чітку періодизацію процесу і аж ніяк не передбачає перерви у ньому. А це відповідно вимагає чималого фінансового забезпечення. З цим, власне, і виникають труднощі, оскільки мало кому вдається розвиватися без залучення додаткових інвестицій. Саме тому надання кредиту необхідне в повному обсязі та у чітко визначений час. Крім того, не надто високий рівень прибутковості виробництва, повільний обіг капіталу потребують збільшення термінів залучення кредитних ресурсів і зниження при цьому плати за кредит. Не можна не згадати і про низький рівень технічного забезпечення підприємств та застосування застарілих, малоефективних технологій, які вимагають чималого обсягу позики. Не менш важливим фактором є потреба тримати в обороті значний запас продукції, що уповільнює швидкість обігу коштів і вимагає відповідних форм кредитного забезпечення необхідного обсягу оборотних засобів. Теж саме стосується і використання великої частки сировини для продовження процесу виробництва, потреба у негайній переробці або реалізації виробленої продукції, яка не може зберігатися тривалий час, а на це відповідно необхідні гарантовані види оплати.

Станом на середину грудня 2010 року сільгосп підприємствам вдалося залучити позик майже на 9 млрд грн, лівову частку яких становлять короткострокові.

Понад 2 тис. компаній отримали кредити за ставками від 6 до 40 % річних. Тим часом обсяг пільгових кредитів, залучених протягом трьох попередніх років, за якими аграрні підприємства змогли отримати компенсацію, торік становив більш ніж мільярд. Активно здійснюють кредитування Райффайзен банк Аваль, Прокредит банк, Кредіагріколь банк [5].

На, нашу думку, на державному рівні варто увести компенсацію кредитних ставок, а також створення агробанку. Сприяло б розвитку запровадження системи сільськогосподарських субсидій для підтримки виробництва, підвищення ефективності сільгоспідприємств. Окрім того, потрібно підтримувати та стимулювати взаємовідносини агробізнесу разом з ринком фінансових послуг. Це б відкрило нові можливості та доступ до джерел фінансування.

Податкова політика. Для аграрного бізнесу істотними податками є два: земельний податок і податок на прибуток. Решта податків, по суті, не є важливими, а фіксований сільськогосподарський податок у такому вигляді, якому він є, навіть із урахуванням змін у податковому кодексі, вже морально застарів.

У прийнятій редакції Кодексу, на відміну від чинного законодавства, більш чітко визначено термін «сільськогосподарська продукція» (виключно товарна), що використовується при визначенні платників фіксованого сільськогосподарського податку, оскільки його неоднозначне тлумачення створювало умови для ухилення від оподаткування тим особам, які не займаються сільськогосподарським товарним виробництвом.

Розмір фіксованого сільськогосподарського податку тепер буде визначатися, виходячи із грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, з урахуванням її щорічної індексації відповідно до земельного законодавства. Передбачено запровадження окремого обліку доходів платників фіксованого сільгосподатку, отриманих від продажу несільськогосподарської продукції, з оподаткуванням таких доходів у загальному порядку. Таким чином, із прийняттям Податкового кодексу були вирішені проблеми, що виникали із застосуванням фіксованого сільськогосподарського податку, зокрема, обліку осіб (які створюються шляхом злиття, приєднання, поділу (виділу), перетворення) та вдосконалення механізму обчислення цього податку.

Також позитивними змінами щодо фіксованого сільськогосподарського податку є незмінність статусу платника цього податку як юридичної особи, а головне те, що уточнюється загальний рівень доходу сільськогосподарського товаровиробника, який був отриманий від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки. Якщо раніше загальна сума доходу такого підприємства за попередній звітний рік мала перевищувати 75 %, щоб отримати право на реєстрацію платником фіксованого сільськогосподарського податку, то відповідно до прийнятого Кодексу така питома вага має лише дорівнювати 75 %.

Прийняття Податкового кодексу має і негативні наслідки для сільського господарства. Мова йде про заборону застосування нульової ставки ПДВ при експорті зернових культур та технічних культур. Це означає, що агрокомпанії мають нараховувати 20% ПДВ при першій поставці зерна, ріпаку та соняшнику, та не матимуть права на відшкодування ПДВ при експорті цих культур. Звідси зростання цін на зерно, що може призвести до неконкурентоспроможності українського продукту щодо імпортованого. Однак ця норма буде введена в дію лише 1 липня 2011 року.

Із не менш негативними наслідками із прийняттям Податкового кодексу зіткнуться виробники молока та м'яса. Це пов'язано зі скасуванням чинного режиму нарахування дотацій для виробників молока і м'яса. За новими правилами дотація не буде здійснюватися автоматично, оскільки уряд відповідно до Кодексу має запроваджувати під час прийняття бюджету зміну чинного на сьогодні прозорого і автоматичного механізму надання дотацій на централізацію ПДВ від переробників у спецфонді держбюджету та розподіл його у ручному режимі за невідомим наразі алгоритмом. Проте згідно з перехідними положеннями така норма буде введена в дію лише з 1 січня 2015 року, а до цього часу буде збережений чинний порядок нарахування дотацій [6].

Амортизаційна політика. Слід зауважити, що в управлінні інвестиційним процесом велике значення має амортизаційна політика, якій відводиться пріоритетне значення у стимулюванні інвестицій таких країн, як Франція, Німеччина, Великобританія. Амортизаційне законодавство цих країн крім традиційного рівномірного списання амортизаційних відрахувань передбачає використання пільгового порядку амортизації обладнання (прискорених норм амортизації). Ціллю даного метода є стимулювання інтенсивного оновлення засобів виробництва і подолання морального зносу технічних засобів. Застосування прискорених норм амортизації здійснюється в США, Великобританії, Німеччині, Японії, Франції, Італії та інших країнах. У Німеччині дозволяється списання 40 % витрат на придбання нового обладнання в перший рік експлуатації [4].

Соціальний механізм. Та мова має йти не тільки про фінансову складову підтримки галузі сільського господарства, але й соціальну. На селі були і лишаються такі соціальні проблеми, як безробіття, транспортне сполучення, організація дозвілля, медичне обслуговування, проблеми з водо- та газопостачанням, побутове обслуговування тощо. Через це спостерігається міграція з сіл до великих міст, і, як наслідок, — негативні структурні зрушення на-

селення країни. На наш погляд, не розв'язавши зазначених проблем, підіймати агробізнес буде важко. Щоб подолати цю проблему варто зробити агробізнес престижним заняттям, привабливим для соціально активних верств населення, високодохідним та сучасним. Тому для вирішення вищезазначених проблем варто зробити наступні кроки соціальної державної політики на селі:

1. Для подолання проблеми безробіття — організація сільської служби зайнятості, а також створення робочих місць, які б розв'язували побутові проблеми (працівники ательє, майстри ремонту побутової техніки, реалізаторів продукції, кіномеханіки тощо); збудувати переробні комплекси; сприяти відродженню фермерства.

2. Для вирішення проблеми транспортного сполучення — придбання сільськими радами транспорту, що надало б можливості складання більш гнучких графіків руху, які переглядалися б у залежності від місцевих особливостей, сезону, раптових ситуацій тощо. А також залежно від фінансових можливостей господарства встановлювати кількість пільгових поїздок та груп, яким вони надаються.

3. Для подолання проблеми організації дозвілля — перенавчання та підвищення кваліфікації саме для місцевих жителів. Об'єднання зусиль як місцевих бюджетів, так, у першу чергу, й коштів колгоспів, колективних сільськогосподарських підприємств (КСП). Заохочення приватної ініціативи по створенню кінозалів, ігрових, тренажерних залів, дискотек тощо (наприклад, надавати підприємцям у безоплатну оренду приміщення клубів, шкіл).

4. Для вирішення проблеми медичного обслуговування — запровадження окремих платних медичних послуг з наданням пільг (за рахунок районних бюджетів; створення на районному рівні мобільних пересувних діагностичних лабораторій, стоматологічних кабінетів).

5. Для подолання проблеми водо- та газопостачання — ремонтування водогіну, очищення існуючих свердловин, будівництво очисних споруд, придбання насосів, моторів тощо; фінансування газопостачання, ремонт та створення газового сховища, централізована доставка балонного газу.

6. Для подолання побутової проблеми — організація лазень, пунктів громадського харчування, будинків побуту тощо.

Природничий механізм. Не менш важливої уваги заслуговує питання збереження природних ресурсів та екологічна підтримка навколишнього середовища. Варто зазначити, що наразі склалася важка ситуація у цій сфері. Так, складна екосистема ґрунтового покриву найбільшою мірою руйнується через інтенсивний розвиток ерозії. В Україні водній та вітровій ерозії піддалися понад 14,9 млн

га сільгоспугідь (35,2 % їх загальної площі). Виникли серйозні проблеми з поповненням біоенергетичного потенціалу ґрунтів. Сумарні втрати гумусу через мінералізацію (окисної деструкції) і ерозії ґрунтів щорічно становлять 32—33 млн тонн, що еквівалентно 320—330 млн тонн органічних добрив, а еколого-економічні збитки через ерозію перевищують 9,1 млрд грн вивчення якісного стану земель показує, що темпи їх деградації підсилюються. За останні 15 років площа кислих ґрунтів збільшилася на 2,4 млн га, у тому числі ріллі — на 1,5; які були піддані водній ерозії — на 2,4, засолених — на 1,0; земель із солонцевими комплексами — на 3,9, заболочених і перезволожених — на 1,0; зарослих чагарниками та дрібноліссям — на 0,5 млн. га. Утримування гумусу в ґрунтах України знизилося в середньому на 20 %. Заходи щодо підвищення родючості земель носять епізодичний характер, тому в 90-х роках минулого століття практично припинився приріст коштовних високопродуктивних сільськогосподарських угідь. Зниження родючості земель та їх меліоративна невпорядкованість, величезні масштаби й інтенсивність деградації ґрунтів обумовлюють щорічно недобір 10—12 млн тонн сільськогосподарської продукції у перерахунку на зерно [7].

Тому екологічна державна політика повинна бути спрямована на збереження української землі.

Отже, галузь сільського господарства в Україні потребує структурної перебудови. Склалася парадоксальна ситуація: наша країна багата на родючі землі, і водночас, вважати її аграрною, на жаль, не можна. Задля ефективного ведення агробізнесу потрібно застосувати механізм активізації інвестиційного процесу у галузі сільського господарства. Такий механізм — це сукупність фінансово-кредитного, соціального та природничого механізмів. На наш погляд, державну інвестиційну політику варто здійснювати саме у цих напрямках. Адже без збереження національного природного багатства неможливо буде запроваджувати нові проекти в агробізнесі; важко буде реалізовувати інвестиційні проекти без фінансової підтримки. Теж саме можна сказати і про стимулювання населення на селі.

Література

1. Філософський енциклопедичний словник. — К.: Абрис, 2002. — 742 с.
2. Радченко О.Д. Проблеми фінансування фермерських господарств як форми малого бізнесу/ О.Д. Радченко // Вісник Полтавської державної академії. — № 2. — 2010. — С. 152—15.
3. Корнеев В. Инвестиционная политика в АПК // Экономист. — 2003. — № 1. — С. 85.

4. Кушнір І.В. Інвестиційна політика в аграрній сфері / І.В. Кушнір // Економічний простір. — № 10. — 2008. — С. 26—31.

5. Степанюк О. Кредити видаємо? / О. Степанюк // Агробізнес сьогодні. — № 3 (202). — 2011.

6. Струць М. Зміни в оподаткуванні сгробізенсу / М. Струць // Агробізнес сьогодні. — № 2 (201). — 2011.

7. Данилишина турбує падіння родючості української землі // Економічна правда <http://www.epravda.com.ua/news/2011/04/3/280892/>

Стаття надійшла до редакції 30.04.2011 р.

УДК 658.7:664

Н. А. Потапова, канд. екон. наук, доцент

С. В. Качуровський,

Вінницький національний аграрний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ЛОГІСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АПК

У статті розглядаються концептуальні засади побудови механізму виконання основних управлінських функцій для досягнення цілей логістичних систем АПК. Викладено методологічні принципи підтримки агробізнесу та інструментарій оптимізації ресурсів АПК при управлінні основними та супутніми потоками.

Ключові слова: логістика, логістична система, логістичний менеджмент, характеристики логістики АПК.

В статье рассматриваются концептуальные основы построения механизма работы основных управленческих функций для достижения целей логистических систем АПК. Изложены методологические принципы поддержки агро бизнеса, а также инструментарий оптимизации ресурсов АПК при управлении основными и сопутствующими потоками.

Ключевые слова: логистика, логистическая система, логистический менеджмент, характеристики логистики АПК.

The article deals with conceptual bases of creation of the most important fundamental functions mechanism to get the goal of logistic system. Methodological principles of support agrobusiness and also toolkit of optimization resources of the AIC are stated at management of the basic and accompanying streams.

Key words: logistics, logistic system, logistic management, characteristics of AIC logistics.

Накопичені за останні десятиріччя проблеми в АПК країни вимагають системного, комплексного підходу до їхнього розв'язання й повинні ґрунтуватися на відповідній науково-технічній, соціальній та екологічній політиці держави. Поряд із традиційними методами та засобами, що застосовують для під-